

lardan fıkıh ve hadis tahsil etti; Dârekut-nî'den de icâzet aldı. Mekkî b. Ebû Tâlib, Ebû Amr ed-Dânî, İbn Hazm, İbn Abdülber en-Nemerî, Bâcî, İbnü'l-Hazzâ ve İbnü't-Tallâ' ondan istifade eden âlimlerden bazılarıdır.

Değişik görevlerde bulunan İbnü's-Saffâr, Batalyevs'e (Badajoz) kadı olarak gönderildi, bir müddet sonra bu görevi bırakınca buradaki Zehrâ Camii'ne hatip olarak tayin edildi, bu arada şûra üyeliği görevini de yürüttü. Daha sonra Kurtuba Camii imamlığı, bir süre de vezirlik yaptı. Bu görevden azledilince evine çekildiyse de ilerlemiş yaşına rağmen III. Hişâm tarafından 419'da (1028) Kurtuba kadılığına tayin edildi ve ölünceye kadar bu görevini sürdürdü. Hadis ilimleri ve fıkıh alanında iyi yetişmiş bir âlim, güzel konuşan bir vâiz olduğu, sūfiyâne şiirler yazdığı, zühd hayatına önem verdiği belirtilen İbnü's-Saffâr 28 Receb 429'da (6 Mayıs 1038) vefat etti ve İbn Abbas Kabristanı'na defnedildi.

İbnü's-Saffâr'ın kaynaklarda adı geçen eserleri şunlardır: *el-Muva'ab fi şerhi (tefsiri)'l-Muvaṭṭa', Fezâ'ilü'l-munḳatî'ine ilallâhi 'azze ve celle, et-Tesellî 'ani'd-dünyâ bi-te'mîli hayri'l-âhîrah, Kitâbü Tıbbi'l-kulûb eş-şâfi min elemi'z-zünûb, el-İbtihâc bi-maḥabbeti'l-lâhi te'âlâ, et-Teyâsîr ve't-tesbîb ve'l-iḥtişâs ve't-takrîb, Ünsü'l-vaḥîd, Fezâ'ilü'l-enşâr, Kitâbü'l-Mu'ammerîn, Fezâ'ilü'l-müteheccidîn, Du'â'ü's-şâlihîn, Kitâbü Maḥabbeti'llâh, Kitâbü'l-Mevâkıf, Mesâ'ilü İbn Zerb, el-Müci-zü'l-kâfi, Kitâbü'l-'İbâd, Kitâbü'l-Mustaşriḥîne bi'llâhi sübhânehü ve te'âlâ 'inde nüzûli'l-belâ, Kitâbü'l-Ḥikâ-yât.*

BİBLİYOGRAFYA :

Humeydî, *Cezvetü'l-muktebis* (nşr. İbrâhîm el-Ebyârî), Kahire 1410/1989, II, 613; Feth b. Hâkân el-Kaysî, *Maṭmaḥu'l-enfûs ve mesraḥu't-te'ennûs fi müleḥi ehlil-'Endelûs* (nşr. M. Ali Şevâbîke), Beyrut 1403/1983, s. 59-60; Kâdî İyâz, *Tertîbü'l-medârik*, IV, 739; İbn Hayr, *Fehrese*, s. 287; İbn Beşkûvâl, *eş-Şıla* (nşr. İbrâhîm el-Ebyârî), Beyrut 1410/1989, III, 981-982; Dabbî, *Buğyetü'l-mültemis* (Ebyârî), II, 688; İbn Saîd el-Mağribî, *el-Muğrib*, II, 159; Zehebî, *A'lâmü'n-nübela'*, XVII, 569-570; Nübâhî, *Târîḫu kuḍâtil-'Endelûs* (nşr. Meryem Kâsım Tavîl), Beyrut 1415/1995, s. 126-127; İbn Ferhûn, *ed-Dibâcû'l-müzheb*, II, 374-375; İbn Kunfûz, *Vefeyât* (nşr. Âdil Nüveyhiz), Beyrut 1971, s. 238; Keşfü'z-zunûn, I, 495; II, 1707; *Hediyyetü'l-'ârifîn*, II, 572; *İzâḫu'l-meknûn*, I, 285-287; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mu'ellifîn*, XIII, 348-349; Zirikî, *el-A'lâm* (Fethullah), VIII, 262; Hasan Yûsufî Eş-kûrî, "İbn Şaffâr", *DMBİ*, IV, 112-113.

ALİ OSMAN KOÇKUZU

İBNÜ'S-SAGİR

(ابن الصغیر)

(ö. 290/903'ten sonra)

Rüstemiler devri tarihçisi.

Hayatı hakkında yeterli bilgi bulunmamaktadır. *Aḥbârü'l-e'immeti'r-Rüstemiyyîn* adlı eserini yazdığı 290 (903) yılında çeyrek asır önce Rüstemiler'in merkezi Tâhert'e yerleştiği tahmin edilmektedir. Eserde, Rüstemiler'den İmam Ebü'l-Yakzân döneminin (874-894) bir kısmını idrak ettiğini ve meclisinde bulunduğunu söylemesi onun Tâhert'e başka bir yerden gelmiş olması ihtimalini güçlendirmektedir. Kûfe, Basra ve diğer şehirlerden Tâhert'e gelip yerleşenlerin çokluğundan bahsetmesi ve Tâhert'in yerlileri olan İbâzî Hâricileri'yle ilişkilerinden söz ederken onlardan biri olmadığını belirten ifadeler kullanması da bu görüşü desteklemektedir. İbnü's-Sagîr'in Mâlikî veya mutedil bir Şîi olduğu rivayet edilmekle birlikte Şîa'ya mensup olma ihtimali daha kuvvetlidir. Kitabında İbâzî karşıtı bazı ifadeler yer alsa da İbâzîler'e karşı düşmanca bir tavır takınmamıştır. Hakkında araştırma yapanlar, onun aktardığı haberlerin doğruluğuna önem veren ve olayları objektif bir şekilde değerlendiren tenkitçi zihniyete sahip bir tarihçi olduğu konusunda birleşirler.

Aḥbârü'l-e'immeti'r-Rüstemiyyîn, Tâhert Rüstemileri'ne dair Hâriciler'den Ebü Zekeriyâ el-Vercelânî'nin *es-Sîre ve aḥbârü'l-e'imme* (Kitâbü Siyeri'l-e'imme ve aḥbârihim, *Târîḫu Ebî Zekeriyâ*) adlı eserinden sonra en önemli kaynaktır. İbnü's-Sagîr, Rüstemiler'in İbâziyye kolunun ikinci imamı Abdülvehhâb b. Abdurrahman'dan (787-823) altıncı imam Ebü Hâtim Yûsuf b. Muhammed'e (894-895, 899-907) kadar geçen dönemi çok geniş bir şekilde anlatmıştır. Kitap, Ebü Hâtim Yûsuf devri olayları tamamlanmadan sona ermektedir. Müellif eserinde sadece Tâhert tarihini ele almış, şehrin civarında cereyan eden hadiselerle neredeyse hiç yer vermemiştir, anlattığı olayların tarihini de nâdiren kaydetmiştir. Fâtımîler adına faaliyette bulunan İsmâilî dâisi Ebü Abdullah eş-Şîi'nin 296'da (909) Kuzey Afrika'da yaptığı tahribattan söz etmemesi müellifin bu tarihten önce öldüğünü göstermektedir. İbnü's-Sagîr, Rüstemiler'in kuruluşundan kendisinin Tâhert'e gelişine kadar olan dönemle ilgili kısmı İbâzîler'den dinlediklerine, bundan sonraki bölümü ise kendi gözlemlerine dayanarak anlatmıştır. Eser Ebü Zekeriyâ

el-Vercelânî, Ebü'l-Kâsım İbrâhîm el-Berrâdî ve Ebü'l-Abbas eş-Şemmâhî tarafından kaynak olarak kullanılmıştır.

Aḥbârü'l-e'immeti'r-Rüstemiyyîn, Aussi de Calassanti Motylinski tarafından yapılan Fransızca tercümesiyle birlikte (*Chronique d'Ibn Şaghir sur les imams rostemides de Tahert*) *Zikru ba'zi'l-aḥbâr fi'l-e'immeti'r-Rüstemiyyîn men-ḳül min İbni's-Şagîr* adıyla neşredilmiş (*Actes du XIVe congrès international des orientalistes, Alger 1905* içinde, Paris 1908, s. 3-132), bu neşirde yer alan Arapça metin daha sonra *Mecelletü'l-'Ulûmi'l-insâniyye*'de yeniden yayımlanmıştır ("Les cahiers de Tunisie: Revue des sciences humaines faculté de lettres de Tunisie", XXIII/91-92 [Tunus 1975], s. 315-368). Eseri Muhammed Nâsir ve İbrâhîm Behhâz da neşretmiştir (Beyrut 1406/1986).

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü's-Sagîr, *Aḥbârü'l-e'immeti'r-Rüstemiyyîn* (nşr. Muhammed Nâsir - İbrâhîm Behhâz), Beyrut 1406/1986, nesredenin girişi, s. 5-27; Muhammed Mübârek el-Mîlî, *Târîḫu'l-Cezâ'iri'l-ḳadîm ve'l-ḥadîs*, Cezayir 1350, II, 69; Mahmûd İsmâil, *el-Havâric fi'l-Mağribi'l-İslâmî*, Beyrut 1976, s. 9; Ch. A. Julien, *Histoire de l'Afrique du nord: Tunisie-Algérie-Maroc*, Paris 1980, II, 34-38; T. Lewicki, "Les historiens, biographes et traditionnistes ibadites-wahbités de l'Afrique du nord du VIIIe au XVIe siècle", *FO*, III (1961-62), s. 105-106; a.m.f., "Ibn al-Şaghir", *El²* (İng.), III, 924; Vedâd el-Kâdî, "İbnü's-Şagîr: Müverriḫu'd-devleti'r-Rüstemiyye", *Mecelletü'l-Asâle*, sy. 45, Kostantine 1387/1977, s. 40 vd.

SABRİ HİZMETLİ

İBNÜ'S-SÂİ

(ابن الساعی)

Ebû Tâlib Tacüddîn Ali b. Enceb b. Osmân el-Hâzin el-Bağdâdî (ö. 674/1276)

Iraklı tarihçi.

14 Şâban 593'te (2 Temmuz 1197) Bağdat'ta doğdu. İbnü's-Sâî diye meşhur olmasının sebebi bilinmemektedir. Bazan İbnü's-Sââtî şeklinde kaydedilirse de bunun yanlış olduğu anlaşılmaktadır (*Nisâ'ü'l-ḥulefâ*, nesredenin girişi, s. 15-16). İbnü's-Sâî, genç yaşta Sühreverdiyye tarihinin piri Şehâbeddin es-Sühreverdi'ye intisap etti; 608 (1211-12) yılında ondan hırka giydi. Ebü'l-Yûmn el-Kindî, Ebü'l-Bekâ el-Ukberî, İbnü'd-Dübeysî, İbnü'n-Neccâr el-Bağdâdî ve İbn Ebü'l-Hâdîd gibi âlimlerden kıraat, hadis, tefsir, fıkıh, tarih ve edebiyat dersleri aldı. Nizâmiye ve Müstansırıyye medreselerinde hafız-ı kütüb olarak çalışan İbnü's-Sâî, hâlifeler ve diğer devlet adamlarıyla kur-